

Arkady Moshes, ohjelmajohtaja, Ulkopoliittinen instituutti
Ryhor Nizhnikau, vanhempi tutkija, Ulkopoliittinen instituutti

VALKO-VENÄJÄN VALLANKUMOUS VUONNA 2020

JÄLKISANAT

Valko-Venäjän vallankumous haastoi Lukašenkan hallintoa mutta ei kaatanut sitä. On kuitenkin selvää, että rakenteelliset tekijät vallankumouksen taustalla eivät ole poistuneet. Lännen olisi lisättävä ponnistuksiaan edesauttaakseen maan poliittista ja taloudellista muutosta.

Valko-Venäjä on saanut osakseen huomattavaa kansainvälistä huomiota kuluneen vuoden aikana. Yhtäältä maassa on vallinnut poliittinen kriisi, joka on aiheuttanut humanitaarisen katastrofin: kymmeniä tuhansia ihmisiä on joutunut vangiksi, kidutetuksi, sorretuksi tai lähtemään maasta. Toisaalta Minskin hallinnon yhtäkkinen mutta looginen muodonmuutos toi EU:n eteen ulko- ja turvallisuuspoliittisen haasteen, johon Brysselillä ei ollut tarjota vastauksia.

Elokuussa 2020 Valko-Venäjällä kuohui. Hetkellisesti vaikutti, että laajaa kannatusta keränneet, peukaloituja presidentinvaaleja vastustaneet protestit olisivat asettaneet pinteeseen maan pitkäaikaisen johtajan, Aljaksandr Lukašenkan ja hänen hallintojärjestelmänsä. Hallinto kuitenkin selvisi vallankumous-

aallosta. Tästä seurannut reaktio sai aikaan maan kansalaisyhteiskunnan, itsenäisen median ja orastavan keski-
luokan ennennäkemättömän vainon.

Useat syyt estivät hallintojärjestelmän romahtamisen. Ensinäkin demokraattiselta liikkeeltä puuttui johtaja ja selkeä organisaatorakenne. Svjatlana Tsihanouskaja, joka mielenosoittajien näkemyksen mukaan oli voittanut vaalit ja nousi tätä kautta protestien keskeiseksi hahmoksi, ei onnistunut käytännössä omaksumaan kansaa yhtenäistävän ja yhteisesti hyväksytyyn johtajan roolia. Lisäksi useat, ensisijaisesti Vilnassa, Varsovassa ja Riikassa syntyneet oppositiokeskitymät kilpailivat keskenään. Kokeumuksen puutteen vuoksi demokraattinen liike kohtasi useita hallinnollisia haasteita ja kärsi epäselvistä toimintaperiaatteistaan sekä työssä

että päätöksenteossa. Protesteilta puuttui selkeä johtaja. Jotkut asiantuntijat arvioivat aluksi tämän olevan hyöty, sillä hallinnon oli mahdollonta tukahduttaa moninapaisia protesteja. Lopulta tämä kuitenkin toimi itseään vastaan. Epäjärjestäytyneet mielenosoittajat eivät pystyneet vastustamaan keskitettyä hallintoa ja sen massiivista ja lojaalia sortokoneistoa.

Toisekseen osoittautui, että oppositio oli kykenemätön luomaan selkeää puolueohjelmaa, joka kiinnostaisi ja yhdistäisi useita sosiaalisia ryhmiä, erityisesti maan eliitin keskuudessa. Myöskään todellista toimintasuunnitelmaa Lukašenkan jälkeiselle Valko-Venäjälle ei tarjottu. Toisin sanottuna, vaikka mielenosoittajat tunsivat liiankin hyvin sen, mitä he vastustivat, ei ollut selkeää, minkä puolesta he

kamppailivat. Selkeyden puuttuminen niin taktisten kuin strategisten tavoitteiden osalta oli osasy syy kannanannon tyrehtymiselle.

Kolmas tekijä vanhan hallintojärjestelmän säilymiselle oli, etteivät myöskään ulkoiset olosuhteet olleet vallankumoukselle ihanteelliset. Venäjä asettui Valko-Venäjän hallinnon puolelle ja takasi sille tarvittavat poliittiset, diplomaattiset ja taloudelliset voimavarat. Kuluneen vuoden aikana Moskova ei ole antanut mitään syytä epäillä sen tukea Lukašenkalle. EU sitä vastoin ei epäröinnistään johtuen onnistunut toimimaan tuomitsevaa retoriikkaa voimakkaammin. Sen päätökset olivat myöhässä ja ristiriitaisia. Symbolisesti kolme ensimmäistä sanktiokierrosta, jotka asetettiin voimaan 2. lokakuuta, 19. marraskuuta ja 17. joulukuuta, olivat jopa yhdistettynä heikompi esitys kuin vastaavat toimenpiteet tammikuussa 2011. Tuolloin pakotteet olivat seurausta vuoden 2010 joulukuussa käydyistä vaaleista, joiden tulosta oli myös peukaloitu. Lukašenka itse ei joutunut EU:n pakotelistalle ennen marraskuuta 2020.

Kaikki yllä mainittu ei kuitenkaan tarkoita, että Valko-Venäjän vallankumous olisi tullut päätökseensä. Rakenteellisia syitä mielenosoitusten ja tunnettujen epäkohtien taustalla ei ole voitu tai voida jatkossakaan ratkaista tukahduttamalla. Lukašenkan päätös johtaa kahtiajakautunutta maata väestöä

entisestään erottavalla tavalla ei palauta vakautta. Lisäksi hallinnon pakkomielteinen kostonhimo vuoden takaisista levottomuuksista tekee siitä virhealttiin.

Suuri virhearvio koitti toukuussa, kun Valko-Venäjän viranomaiset kaappasivat Ryanair-lentoyhtiön koneen, joka oli ylittämässä maan ilmatilaa matkalla Kreikasta Liettuaan. Kaappauksen syynä oli lennolla olleen oppositioaktivisti Raman Pratasevitshin pidättäminen. Vastauksena hyökkäykseen EU asetti Valko-Venäjälle kohdennettuja talouspakotteita, jotka saattavat osoittautua tehokkaiksi. Jos Lukašenka kiihdyttää toimiaan ja sallii esimerkiksi laittomien siirtolaisten tai huumeiden pääsyn EU:hun, lisää pakotteita voi seurata. Tämä kärjistäisi maan sisäistä tilannetta entisestään.

Tulevaisuudessa lännen tulisi ennen kaikkea tunnistaa jämäkästi, että Valko-Venäjän demokratisoiminen on sen intressien mukaista. Erityisesti EU:n tulisi oppia aiemmista virheistään: Unionin ei tulla olla suhtautua liian sallivasti hallintoon, joka pitää länttä niin ideologisenä kuin geopolittisena uhkana. EU:n tulisi myös välttää uusien suhteiden solmimista maan hallinnon kanssa, kunnes Valko-Venäjä saavuttaa edellytykset yhteistyön jatkamiselle – joko Lukašenkan johdolla tai ilman.

Eurooppalaisten pääkaupunkien tulisi myös ymmärtää, että vaikka

Moskovan kyky ”korjata” ongelmat tarjoaisikin väliaikaista vakautta, se mitä todennäköisimmin tekee Valko-Venäjältä pitkäaikaisten geopolittisten jännitteiden lähteen. Yhtä kaikki lännen huoli siitä, että Minskin painostaminen ajaisi Valko-Venäjän syvemmälle Venäjän syliin on aiheeton. Kuten maan tuki ilmaisee, Kreml pitää Lukašenkaa parhaana mahdollisena takaaajan sille, että Valko-Venäjä pysyttelee Venäjän vaikutuspiirissä.

Lännen tulisikin pitäytyä periaatteellisessa lähestymistavassaan. On tärkeää pitää yllä painostusta Valko-Venäjän hallintoa kohtaan, tunnistaa ja tukkia mahdolliset porsaanreiät hallintoon kohdistetuissa pakotteissa ja vaatia poliittisten vankien ehdotonta vapauttamista. Mikä tärkeintä, lännen tulisi pohdita, kuinka se voi edesauttaa maan demokratisoitumista tukemalla kansalaisyhteiskunnan jälleenrakennuspyrkimyksiä, jotta Valko-Venäjän kansalaisyhteiskunta ei rajoittuisi pelkkiin ulkomailla toimiviin oppositioryhmittymiin. Sen tulisi tehdä voitavansa varmistaakseen, että maassa saataisiin käynnistymään kansallinen vuoropuhelu, jonka tarkoituksena on taata se poliittinen vapautuminen ja taloudellinen uudistuminen, johon kansa pyrkii. Tämä voisi johtaa nykyisen hallinnon asianmukaiseen irtautumiseen ja aloittaa Valko-Venäjän muodonmuutoksen moderniksi eurooppalaiseksi valtioksi. /